

ปาฐกถาชุด “สิรินธร” ครั้งที่ ๒๓

เรื่อง

ตลาด : วิถีชีวิตพอเพียง

โดย เอนก นาวิกมูล

ปาฐกถาชุด “สิรินธร” ครั้งที่ ๒๓

เรื่อง

ตลาด : วิถีชีวิตพอเพียง

โดย

นายเอนก นาวิกมูล

คำนำ

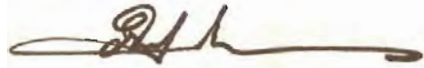
เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๒๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมเฉลิมพระอิสริยยศ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนราชสุดาฯ ขึ้นเป็น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อเฉลิมฉลองศุภมงคลวโรกาสนั้น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงได้ก่อตั้งเงินทุนสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองพระเกียรติในสมเด็จพระบรมราชกุมารี และทำนุบำรุงส่งเสริมการศึกษาและวิจัยในวิทยาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับอารยธรรมของชนชาวไทยและศิลปวัฒนธรรมไทย กิจกรรมของกองทุนนี้มีหลากหลาย ทั้งที่เป็นการให้ทุนส่งเสริมการวิจัย การให้เงินทุนอุดหนุนการพิมพ์หนังสือหรือตำราที่ทรงคุณค่า รวมตลอดทั้งจัดให้มีการแสดงปาฐกถาชุดสิรินธร อันหมายถึงปาฐกถาที่จัดขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยปาฐกผู้ทรงคุณวุฒิในศาสตร์ต่าง ๆ ที่อยู่ในความสนพระราชหฤทัย โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเอง ทรงพระกรุณาพระราชทานปาฐกถาเรื่อง “วัดพระศรีรัตนศาสดาราม” เป็นประเดิมเมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๕ พระมหากษัตริย์คุณเป็นล้นเกล้าล้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้

เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๕๑ คณะกรรมการบริหารเงินทุนสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้กราบเรียนเชิญ นายเอนก นาวิกมูล มาแสดงปาฐกถาชุดสิรินธร ครั้งที่ ๒๓ เรื่อง “ตลาด : วิถีชีวิตพอเพียง” ณ ห้อง ๑๐๕ อาคารมหาจุฬาลงกรณ์ โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงฟังปาฐกถา เรื่องนี้ด้วย

ปาฐกถาเรื่อง “ตลาด : วิถีชีวิตพอเพียง” ดังกล่าว เป็นปาฐกถาที่เพียบพร้อมด้วยสาระ กอปรทั้งผู้แสดงปาฐกถาก็เป็นผู้ที่มีความรอบรู้และเชี่ยวชาญเกี่ยวกับความเป็นมาของตลาดที่ผูกพันวิถีชีวิตของคนไทย เพราะได้ทำการศึกษาในด้านนี้มาตลอดเวลาหลายสิบปี นอกจากนั้นปาฐกถาเรื่องนี้ยังเป็นปาฐกถาที่งามพร้อม

ทุกแง่มุม หากจะได้จัดพิมพ์ปาฐกถาดังกล่าวขึ้นเผยแพร่ ก็จะเป็นที่พอใจแก่ผู้ได้รับ
ไวศึกษาโดยทั่วไป จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงได้กราบเรียนขออนุญาตจาก นายเอนก
นาวิกมูล ผู้เป็นเจ้าของปาฐกถา เพื่อจัดพิมพ์เผยแพร่ ซึ่งได้รับความกรุณาอนุญาต
นับเป็นพระคุณอย่างสูงแก่มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเชื่อว่า ปาฐกถาเรื่อง “ตลาด : วิถีชีวิตพอเพียง”
จะมีประโยชน์อันนวยวิทยาการแก่ผู้สนใจใฝ่รู้โดยทั่วกัน

(ศาสตราจารย์ นายแพทย์ภิรมย์ กมลรัตนกุล)

อธิการบดี

คำกราบบังคมทูลของอธิการบดี
ศาสตราจารย์ ดร.คุณหญิงสุมณฑา กีระนันท์
ในการแสดงปาฐกถาชุด “สิรินธร” ครั้งที่ ๒๓
เรื่อง “ตลาด : วิถีชีวิตพอเพียง”

โดย นายเอนก นาวิกมูล
วันศุกร์ที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑ เวลา ๑๖.๐๐ น.
ณ ห้อง ๑๐๕ อาคารมหาจุฬาลงกรณ์

ขอพระราชทานกราบบังคมทูลทราบบฝ่าละอองพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้า ศาสตราจารย์ คุณหญิงสุมณฑา กีระนันท์ อธิการบดี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้ ที่ได้ฝ่าละอองพระบาททรงพระเมตตาเสด็จพระราชดำเนินมาทรงฟังปาฐกถาชุด “สิรินธร” ในวันที่

เนื่องในศุภมงคลวโรกาสที่ได้ฝ่าละอองพระบาทได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมเฉลิมพระอิสริยยศชั้นเป็นสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ก่อตั้งเงินทุนเฉลิมฉลองสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติได้ฝ่าละอองพระบาท จวบจนถึงปัจจุบัน มีเงินที่มีผู้บริจาคสมทบและต่อผลหลังจากหักค่าใช้จ่ายในการดำเนินการแล้วเป็นจำนวนรวมทั้งสิ้น ๓๑,๓๐๗,๐๑๔.๐๑ บาท (สามสิบเอ็ดล้านสามแสนเจ็ดพันสี่บาทหนึ่งสตางค์) มหาวิทยาลัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของเงินทุนดังกล่าว เพื่อส่งเสริมการศึกษาและวิจัยในวิทยาการที่เกี่ยวข้องกับอารยธรรมของชนชาวไทยและศิลปวัฒนธรรมไทย การจัดพิมพ์หนังสือหรือตำราที่ทรงคุณค่า ตลอดจนการจัดปาฐกถาชุด “สิรินธร”

การจัดปาฐกถาชุด “สิรินธร” ได้ดำเนินการมาแล้วเป็นจำนวน ๒๒ ครั้ง ผู้ที่แสดงปาฐกถานั้นจะเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในศาสตร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในปีพุทธศักราช ๒๕๕๑ นี้ นับเป็นปาฐกถาชุด “สิรินธร” ครั้งที่ ๒๓ คณะกรรมการบริหารเงินทุนเฉลิมฉลองสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เห็นสมควรให้จัดปาฐกถา เรื่อง “ตลาด : วิถีชีวิตพอเพียง” และได้เรียนเชิญ นายเอนก นาวิกมูล ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรอบรู้และเชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าวมาเป็นผู้บรรยาย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า การปาฐกถาครั้งนี้จักอำนวยประโยชน์อย่างยิ่งแก่วงวิชาการและจะเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้สนใจศึกษาค้นคว้าและวิจัยเกี่ยวกับอารยธรรมและศิลปวัฒนธรรมของชนชาวไทยอย่างต่อเนื่องสืบไป

บัดนี้ ได้เวลาอันสมควรแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระราชนุญาต เบิกนายเอนก นาวิกมูล แสดงปาฐกถา เรื่อง “ตลาด : วิถีชีวิตพอเพียง”

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

ปาฐกถาชุด “สิรินธร” ครั้งที่ ๒๓
เรื่อง

“ตลาด : วิถีชีวิตพอเพียง”

โดย นายเอนก นาวิกมูล

วันศุกร์ที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑ เวลา ๑๖.๐๐ น.

ณ ห้อง ๑๐๕ อาคารมหาจุฬาลงกรณ์

ขอพระราชทานกราบบังคมทูล ทราบฝ่าละอองพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้า นายเอนก นาวิกมูล รู้สึกเป็นสิริมงคลอย่างสูงสุดในชีวิตที่ได้มีโอกาสแสดงปาฐกถาถวายในปาฐกถาชุด “สิรินธร” ครั้งที่ ๒๓ วันศุกร์ที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๕๑ หัวข้อ ตลาด : วิถีชีวิตพอเพียง

ข้าพระพุทธเจ้ารู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นที่ยิ่งและได้พยายามตั้งใจประมวลความรู้อย่างถึงที่สุด หากมีข้อผิดพลาดประการใดข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานอภัยด้วย อนึ่ง ในการนี้ขอแสดงปาฐกถาด้วยภาษาพูดของสามัญชนดังต่อไปนี้

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

ก่อนที่ผมจะมาพูดเรื่องตลาด : วิถีชีวิตพอเพียง ได้ออกสำรวจตลาดต่าง ๆ ตามที่ตัวเองสนใจเป็นการส่วนตัวและเป็นการทำไปตามที่ตัวเองชอบ ผมใช้ทุนของตัวเองเป็นหลัก เพราะฉะนั้นอาจจะไปได้ไม่ทั่วไม่ถึง ไปคนเดียวบ้าง ไปสองคนสามคนบ้าง ไปกับเพื่อนพี่น้องพี่บ้าง ในการไปนั้น ได้พยายามบันทึกภาพไว้บ้างแต่ไม่มาก เพราะสมัยก่อนยังใช้กล้องธรรมดาใช้ฟิล์มสไลด์ ใช้ฟิล์มขาวดำ อาจจะถ่ายได้ไม่มากนัก สมัยนั้นค่าฟิล์มยังแพง ต้องประหยัด เตี่ยวันนี้มีกล้อง Digital ใช้น้ำแล้ว เลยค่อยยังชั่วขึ้น

เมื่อมาเทียบเคียงดูว่าผมได้ไปที่ตลาดไหนบ้าง ลองทำตารางขึ้นก็ปรากฏว่าได้เดินทางไปยังตลาดเก่าต่าง ๆ ประมาณ ๙๐ กว่าแห่ง ทั้งนี้โดยเน้นภาคกลางเป็นหลัก เพราะว่าการไปในจังหวัดต่าง ๆ นั้น ไปในภาคกลางใช้เวลาไม่มากนัก ส่วนการเรียงหัวข้อในการปาฐกถาครั้งนี้ ผมจะเรียงไปตามลำดับที่เห็นว่าเข้าใจได้ง่ายที่สุด

ตลาดคืออะไร นี่เป็นคำถามหนึ่งที่ตอบได้ไม่ยาก เป็นที่เข้าใจกันว่าตลาดคือที่ประชุมซื้อขาย ที่นี้ตลาดมีอยู่หลายอย่างหลายประเภท สามารถแยกแยะออกไปได้มากมาย บางคนอาจจะสนใจเรื่องตลาดน้ำ ตลาดบก บางคนอาจจะสนใจเฉพาะตลาดในกรุงเทพฯ หรือต่างจังหวัด ถ้าไกลไปกว่านั้นก็อาจจะสนใจเรื่องตลาดระหว่างประเทศ บางคนสนใจตลาดเฉพาะอย่าง เช่น ตลาดวัว ตลาดควาย ตลาดหนังสือ อย่างนี้เป็นต้น เพราะฉะนั้นเรื่องตลาดจึงมีหลากหลาย แต่สิ่งที่ผมจะแสดงปาฐกถาครั้งนี้ จะเน้นด้านประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมเป็นหลัก เพราะมีความสนใจในเรื่องเหล่านี้อยู่แล้ว

เมื่อเริ่มศึกษาเรื่องตลาดอย่างจริงจัง ผมใช้วิธีสำรวจข้อมูลที่ใครต่อใครเคยศึกษามาก่อน เพื่อจะได้หลีกเลี่ยง ไม่พุดซ้ำในสิ่งที่คนอื่นเขียนไว้แล้ว จะได้ให้ข้อมูลที่ใหม่กว่า หรือดีกว่า

ได้ทราบว่าคุณที่ผ่านมารวมมีหนังสือเกี่ยวกับตลาดอยู่ไม่กี่เล่ม หนังสือที่พอจะเขียนถึงตลาดอย่างเป็นกิจจะลักษณะ ได้แก่ หนังสือของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งจัดพิมพ์เมื่อปี ๒๕๒๕ ดร.เกียรติ จิระกุล เป็นหัวหน้าคณะ ชื่อ “ตลาดในกรุงเทพฯ การขยายตัวและพัฒนาการ” หนังสือเล่มนี้เน้นด้านสถาปัตยกรรม และพื้นที่ตลาดต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ เป็นหลัก เช่น ตลาดสะพานควาย ปากคลองตลาด ตลาดยอด ตลาดสะพานเหลือง ตลาดปทุมวัน ตลาดเจริญผล เหล่านี้เป็นต้น มีแผนผังเกี่ยวกับตลาดอย่างละเอียด นับเป็นหนังสือที่มีคุณค่ามากเล่มหนึ่ง

หนังสือเล่มที่สอง คือหนังสือของคุณราตรี โตเฟ่งพัฒน์ ชื่อ “ตลาดน้ำ - วิถีชีวิตของเกษตรกรภาคกลาง” เล่มนี้คุณราตรี ออกงานสนามเอง ออกไปท่องเที่ยวออกไปสัมภาษณ์เอง แล้วก็เก็บข้อมูลจากหนังสืองานศพ และหนังสือที่มีข้อเขียนเกี่ยวกับตลาดมารวมไว้ ให้คุณค่าในวิถีชีวิตชาวสวน ชาวของต่าง ๆ ที่ชาวสวนใน

แถบฝั่งธนบุรี แถบกรุงเทพฯ และแถบต่างจังหวัด ได้ใช้ประโยชน์ นับเป็นหนังสือที่ให้ข้อมูลดีมากมายเล่มหนึ่ง

ในส่วนของผมเองนั้น ได้พยายามเขียนเรื่องเกี่ยวกับตลาดไปแล้ว ๑ เล่มคือ “เยือนย่านร้านตลาด” แต่ก็ยังไม่สมบูรณ์มากนัก เพราะเน้นเฉพาะบางตลาดที่เห็นว่าน่าสนใจ หนังสือเล่มอื่น ๆ ที่อาจจะให้ข้อมูลความรู้แก่เรา ได้แก่ หนังสือ “แม่ครัวหัวป่าก์” ของท่านผู้หญิงเปลี่ยนภาสกรวงศ์ ถ้าท่านอ่านในเล่มที่ ๕ จะเห็นว่ามีอยู่ ๒ หน้าที่ท่านพูดถึงตลาดสด ตลาดแห้ง และตลาดบก ได้แก่ ตลาดในย่านสำเพ็ง ซึ่งหมายรวมทั้งตลาดย่านสะพานหันไปจนถึงตลาดน้อยและสาขาต่าง ๆ อีกมากมาย

ท่านพูดถึงตลาดห้องน้ำบริเวณท่าเตียน ซึ่งขายสินค้าจำพวกเสบียงกรังต่าง ๆ นอกนั้น ท่านเอ่ยนามตลาดยอด ตลาดเสาชิงช้า ตลาดบ้านหม้อ ฯลฯ เป็นข้อมูลหลักฐานที่คนไทยเราแต่ง แล้วตีพิมพ์ ส่วนหนังสือฝรั่งนั้น มีหลายเล่มที่เดียว และฝรั่งก็มักให้รายละเอียดมากกว่า อีกสักครู่ ผมจะยกตัวอย่างตลาดในหนังสือของฝรั่งมาแสดง

ที่นี่จะพูดถึงเรื่องภาพวาด ภาพถ่าย ภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับตลาด

ภาพวาดเก่าสุดเท่าที่เราพอค้นได้นั้นก็คือภาพจิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์วัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี ผมจะแสดงภาพในช่วงหน้า นอกนั้นคือภาพวาดในรัชกาลที่ ๓ ซึ่งวาดเป็นแผงลอย อยู่ที่วัดหน้าพระเมรุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จะเห็นว่ามีการใช้สีสดใสพอสมควร อีกวัดหนึ่งก็คือวัดเชิงท่า อยู่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเช่นเดียวกัน สินค้าที่ขายในสมัยก่อนนั้นเป็นของง่าย ๆ ธรรมดา ๆ

ตลาดแบบตั้งนั่งร้านขายของ จากจิตรกรรมฝาผนังวัดหน้าพระเมรุ อยุรยา
วาทราวสมัย ร.๓ เอนกถ่าย อัง๒๒มก๒๕๕๑ ซีดี๒๒๙-๐๒๗

ตลาดแบบวางของบนกะดินจากจิตรกรรมฝาผนังวัดเชิงท่า อยุรยา
วาทราวสมัย ร.๓ เอนกถ่าย อัง๒๒มก๒๕๕๑ ซีดี๒๒๙-๑๓๒

ต่อไปเป็นภาพจากโปสการ์ดและภาพถ่ายซึ่งมาที่หลังภาพวาด เรามีภาพถ่ายอยู่บ้างพอสมควร เพราะว่าการถ่ายรูปนั้นเข้ามาในช่วงรัชกาลที่ ๓ แล้วก็มาแพร่หลายในช่วงรัชกาลที่ ๕ ภาพตลาดที่ถ่ายในช่วงรัชกาลที่ ๕ ได้แก่ ตลาดท้องถิ่นที่หน้าวัดสุวรรณาราม บางกอกน้อย ภาพเหล่านี้เป็นอดีตไปหมดแล้ว

ตลาดน้ำหน้าวัดสุวรรณาราม บางกอกน้อย ภาพถ่ายสมัย ร.๕
จากหนังสือของคาร์ล ดอห์ริง ซี.ศ.๓๔๔-๐๘๔

หรือว่าภาพนี้ โกล่เคียงเข้ามาอีก เป็นภาพในยุค ๒๕๐๐ ซึ่งห่างจากวันนี้ไปแค่ ๕๐ ปี แต่มันกลายเป็นสิ่งแปลกประหลาดเพราะว่ามันหมดไปแล้ว กระเช้าดอกไม้แบบในภาพนี้ก็ดูสวยงาม ต่อไปเป็นภาพถ่าย ที่ได้จากเขาโละทิ้งมาตกในมือของพ่อค้าแบกะดิน แล้วผมซื้อหามาอีกที เป็นภาพถ่ายตลาดน้ำฝั่งธนบุรี ราวปี ๒๕๐๘ นี่แสดงว่าในช่วง ๒๕๐๘ - ๒๕๑๐ เรายังมีตลาดท้องถิ่นอยู่ในกรุงเทพฯ และธนบุรีอยู่เลย แต่ที่สุดมันก็หายวับไปกับตาอีก

กระเช้าดอกไม้ที่ตลาดบางรัก จากหนังสือของนิตยสารเสรีภาพ พ.ศ. ๒๕๐๐
เอนกกั๊อปซีดี๒๘๓-๑๐๑

ภาพนี้เป็นภาพโปสการ์ด ซึ่งถ่ายราวยุค ๒๔๗๐ โดยชาวญี่ปุ่น นายวาย. เอบาต้า จะเห็นว่าชีวิตของคนยุคนั้นยังไม่มีรถแก๊งแย่งกันมากนัก ถนนหนทางยังโล่ง สามารถหาบของขายได้ ของต่าง ๆ ที่ขาย มาจากจีน ญี่ปุ่น และแขก

คราวนี้จะกล่าวถึงตลาดในประวัติศาสตร์ จะแสดงหลักฐานอ้างอิงให้ละเอียดยิ่งขึ้น จะเห็นว่าในสมัยโบราณซึ่งผมยังไม่กล้าระบุว่าเป็นยุคสุโขทัยแน่ ๆ แต่จำเป็นต้องอ้างศิลาจารึกหลักที่หนึ่งกันไปก่อน

ในศิลาจารึกหลักที่หนึ่ง มีข้อความตอนหนึ่งกล่าวถึงคำว่า “ตลาด” กับคำว่า “ปสาน” เอาไว้ คือบอกว่าเมืองตีนนอนเมืองสุโขทัยมีตลาดปสาน คำว่าปสานนั้น สมเด็จพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ท่านเคยเขียนถึงในสาส์นสมเด็จพระเจ้า ปสาน เป็นคำภาษาเขมร ผมลองเปิดพจนานุกรมฉบับมติชนดู บอกว่าบางที่ใช้ว่าผสาน ข้อนี้ถูกต้องหรือไม่แค่ไหน แล้วแต่นักปราชญ์ทางภาษาจะช่วยกันชำระ

เรื่องหลักศิลาจารึกหลัก ๑ ก็เช่นเดียวกัน คงต้องรอการพิสูจน์ เพราะยังไม่เป็นที่ยุติว่าเขียนในสมัยพ่อขุนรามคำแหงหรือว่าในสมัยรัชกาลที่ ๔ กันแน่

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ไกลเข้ามาราวสี่ร้อย สามร้อยปีก่อน เรามีหลักฐานที่กล่าวถึงตลาดอย่างเป็นทางการ เพียงชิ้นเดียว คือโน้ตหนังสืออธิบายแผนที่พระนครศรีอยุธยา ซึ่งเขียนในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์

หนังสือบอกว่านอกกำแพงเมืองมีตลาดบก ๓๒ แห่ง มีตลาดท้องน้ำ ๔ แห่ง เป็นตลาดท้องน้ำที่ใหญ่โต ดูในแผนที่อยุธยา ทางด้านล่าง คือ แม่น้ำเจ้าพระยา ไกล ๆ กันเป็นหมู่บ้านของชาวต่างประเทศ เช่น ชาวฮอลันดา เหนือขึ้นไปมีตลาดสี่มุมเมือง คือ ตลาดด้านซ้าย ด้านเหนือ ด้านตะวันออก ตลาดเหล่านี้อยู่ตามลำน้ำสำคัญ เช่น แม่น้ำลพบุรี แม่น้ำป่าสัก และแม่น้ำเจ้าพระยา ส่วนในกำแพงพระนครก็มีตลาดขายสินค้าอีกหลายสิบแห่ง จะเอาชื่อสินค้ามาเรียงใหม่ให้เก๋ได้ง่าย ๆ เช่น

ร้านขายกุ้งขายปลา ขายพร้าวขายตะปู ขายพลูขายหมาก ขายรักขายฝ้าย ขายด้ายขายดินสอ ขายหม้อขายสุรา ขายตุ๊กตาขายผ้าเรือน ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น อันนี้เลือกมาเฉพาะที่คำคล้องจองกัน

ตลาดสมัยอยุธยา จิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์วัดเกาะแก้วสุทธาราม อ.เมือง จ.เพชรบุรี
เอนกถ่าย ชีตี ๒๖๔

หลักฐานด้านภาพวาด ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ภาพเก่าสุดเท่าที่ค้นพบ ได้แก่ ภาพวาดในโบสถ์ วัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี จะเห็นว่าเป็นภาพแผงลอย นึ่งร้านหน้ากำแพงวัง มีขุนนางกำลังเข้าวัง มีผู้หญิงหอบ กระตืดตะกร้า มีคนพายเรือ มีคนนั่งอยู่บนร้านยกพื้น มีคนซื้อ แล้วก็มีส่วนซื้ออีกสองตัว นับเป็นภาพที่เก่าที่สุด มีเลขปีจารึกอยู่บนผนังโบสถ์เองว่า ๒๒๗๗ เท่ากับवादเมื่อประมาณ ๒๗๔ ปีมาแล้วนับจาก พ.ศ. ๒๕๕๑

ที่นำมาดูหนังสือฝรั่งที่กล่าวถึงตลาด ในหนังสือ Siam on the Meinam from the Gulf to Ayuthia ของ Maxwell Sommerville หรือแม็กสเวลล์ ซัมเมอร์วิลล์ ศาสตราจารย์ด้านการเจียรไนเพชรพลอย มหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย ซึ่งเข้ามาเมืองไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ (หนังสือตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๐) แม็กสเวลล์เขียนถึงตลาดไว้ดีมาก คือ ฝรั่งมีมุมมองที่ละเอียด ในขณะที่คนไทยมองข้ามเพราะเห็นว่าเป็นของมีดาษดื่น

แม็กสเวลล์กล่าวถึงบรรยากาศในตลาดว่ามีโรงรับจำนำ มีร้านขายของเบ็ดเตล็ด มีร้านขายผ้า มีแผงลอย ขายของ มีช่างตัดกบตา มีเรือต่าง ๆ มีลำคลอง มีการขายพระพุทธรูป การแกะตราประทับ ลูกอม ขนมหวาน ชงช้าง ร้านตัดผม ร้านตัดเสื้อ ร้านขายของชำ ตลอดจนกระทิงคนวาดภาพบนโคม ร้านทนายพันธ์ เมล็ดแดงโม ร้านขายหมากขายพลู

แต่ร้านที่ผมสนใจที่สุดคือ ร้านขายตุ๊กตา ซึ่งแม็กสเวลล์บอกว่าขายตุ๊กตาตัวเล็ก ๆ บั้นในท่าต่าง ๆ ทั้งทำนั่ง ทำยืน ทำนอน ก็คงคล้ายกับอย่างที่เรียกว่า ตุ๊กตาชาววัง สามารถหาดูได้ในวังวรดิศ เป็นตุ๊กตาที่น่ารักและเตี้ยว่นี้มีการนำมาพินฟูกัน

ตลาดที่ได้กล่าวมา จะเห็นว่ามีหลายแบบ มีการพัฒนามาเรื่อย ๆ จากแบบกะดินจากเป็นแผงลอย ที่สุดก็เป็นโรงงาน เป็นตึกกรมบ้านช่องที่ทันสมัยใหญ่โตขึ้น

ส่วนตลาดห้องน้ำนั้น ในยุค ๒๔๙๐ ยังมีอยู่ทั่วไป ถึงยุค ๒๕๑๐ ก็ยังพอมิให้เห็นอยู่บ้างแต่ก็เริ่มจะหมดไปในช่วงนั้นด้วย

จนถึงยุค ๒๔๙๐-๒๕๑๐ ตลาดน้ำจึงค่อย ๆ หมดไป ที่เราเห็นที่ดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ในปัจจุบันเป็นตลาดที่ขึ้นกับการท่องเที่ยวคือแม่คำพายเรือมาขายของนักท่องเที่ยว หรือพายเรือนำเที่ยว ไม่ใช่แม่ค้ามาซื้อขายหรือแลกเปลี่ยนของกันอย่างไม่คิด

การค้าขายของคนไทยได้เปลี่ยนไปมากแล้ว สมัยก่อนมีการเอาของมาซื้อขาย หรือเอาของมาแลกเปลี่ยน ความจริงส่วนที่ใช้จ่ายเงินเป็นตัวกลางก็มี ไม่ใช่ไม่มี แต่ยังสะสมทุนกันไม่มาก เป็นการอยู่แบบพอเพียง ใครปลูกผักปลูกหญ้าเหลือบ้างก็เอามาแลกเปลี่ยนกับคนอื่น ต่อมามีการสะสมทุนเพื่อขยายกิจการมากขึ้น ตลาดจึงเข้าสู่กลไกที่ซับซ้อนมากขึ้น แม้บริษัทที่ร่ำรวยอยู่แล้วก็ต้องรวยเพิ่มขึ้น เข้าทำนองกินรวบให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เศรษฐกิจพอเพียงในแง่ธุรกิจสมัยใหม่จึงดูเหมือนจะไปกันไม่ได้

กรณีตลาดกับความพอเพียง ใดๆ เราจึงจะถือว่าพอเพียง ประเด็นนี้ ผมได้รตรองอยู่เป็นเวลานาน ที่สุดท้ายสรุปได้ว่า

หนึ่ง ในฐานะผู้ค้า ผู้ค้าจะต้องเอากำไรแต่พอสมควร คือไม่เอาไรต์เอาเปรียบ ลูกค้า หรือผู้ค้าขายด้วยกัน ไม่ฉวยโอกาสเอาเปรียบในเวลาที่ยังกำลังแพง หรือ เกิดสงคราม เหล่านี้เป็นต้น

สอง ผู้ซื้อเองก็มีหน้าที่เช่นเดียวกัน คือต้องไม่ใช้จ่ายจนเกินตัว ไม่สร้างหนี้สิน อย่างที่เราเป็นห่วงชานาซึ่งไปซื้อบุญอินทรีย์มาใช้ แล้วที่สุดท้ายกลับมีหนี้สิน ล้นตัว อันนี้เป็นเรื่องน่าเป็นห่วง

ข้อที่สาม คือเจ้าของตลาด ต้องเอาค่าเช่าจากผู้เช่าแต่พอประมาณ ทั้งต้อง คอยดูแลสาธารณูปโภคของผู้เช่าด้วย ผมเห็นตลาดบางแห่ง คนเช่าอยู่อย่างอุดหนุน อยู่กับกลิ่นอับชื้นวนาตาปี ถ้าเจ้าของตลาดเอาใจใส่เรื่องความสะอาด ก็จะทำให้ ตลาดนั้นน่าจับจ่ายซื้อหาไปด้วย

ข้อที่สี่ ผู้ประกอบการรายใหญ่ ต้องรู้จัก “รวยอย่างพอเพียง” ผู้ประกอบการ รายใหญ่มีความสำคัญและมีความได้เปรียบมาก แต่ถ้าไม่รู้จักรวย ๑๐ ล้านก็ไม่พอ ๑๐๐ ล้านก็ไม่พอ ต้องแบ่งให้ผู้อื่นเงยหน้าอ้าปากบ้าง คือแบ่งพื้นที่ให้เขาได้หายใจ ทำมาค้าขายโดยไม่รู้สึกว่าคุณกินรวบอย่างกรณีโชห่วย ที่สำคัญมากคือ เมื่อรวยแล้ว ต้องไม่ลืมคืนกำไรให้สังคม นี้แหละคือความพอเพียง

บทสรุปของตลาดกับความพอเพียง ผมขอฝากในรูปแบบทกลอนสั้นๆ ๑ บทดังนี้

“เป็นคนขาย ย่อมพอใจ กำไรขาย

แต่รู้ได้ ต้องรู้แบ่ง แจกแจกผล

รู้พอเพียง รวยพอเพียง พอเลี้ยงคน

ที่เหลือล้น คืนกำไร ให้สังคม.....

ที่เหลือล้น คืนกำไร ให้แผ่นดิน.....”

ต่อไปจะพูดถึงตลาดต่าง ๆ ที่มีอยู่ในบ้านเมืองของเรา ผมขอเน้น ตลาดในประเทศไทย และภาคกลางเป็นหลัก เพราะถ้าพูดกว้างเกินไป ก็จะกินเวลามาก

ยิ่งพูดไปถึงตลาดต่างประเทศด้วยก็จะไปกันใหญ่ ขอเอาแค่ตลาดในภาคกลาง ว่ามีตลาดไหนที่น่าสนใจบ้าง ภาพที่ถ่ายมีเป็นพัน แต่ผมคัดเหลือมาแสดงครั้งนี้ราว ๘๐ ภาพ

จะยกตัวอย่างภาพในกรุงเทพมหานครและธนบุรีเสียก่อน กรุงเทพฯ นั้น ผู้ที่สนใจประวัติศาสตร์คงจะรู้อยู่แล้วว่าบริเวณพระบรมมหาราชวังซึ่งสร้างในสมัยรัชกาลที่ ๑ เมื่อสองร้อยกว่าปีมาแล้วนั้น ตั้งอยู่ในที่ที่เดิมเป็นที่พวกจีนอาศัยอยู่ มีการค้าขายกันอยู่

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกโปรดให้สร้างพระบรมมหาราชวังในที่นี้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๓๒๕ ก็โปรดให้ย้ายคนจีนไปอยู่ทางด้านวัดสามปลื้ม หรือ วัดจักรวรรดิจนถึงวัดปทุมคงคา หรือ วัดสำเพ็ง ต่อจากนั้นก็ทรงพระราชทานที่ดินแก่ เจ้าสัวอ่องไต้ผู้ ให้ไปสร้างตลาดน้อยอีกแห่ง เจ้าสัวอ่องไต้ผู้ เปิดตลาดน้อยเมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๓ เรื่องนี้มีหลักฐานในหนังสือ มหามุขมาตยานุกุลวงศ์ ของ ก.ศ.ร. กุหลาบ หรือกุหลาบ ดุทยานานนท์

นายกุหลาบเขียนไว้ว่าหลังจากสร้างตลาดสำเพ็งไปแล้ว ๙ ปี จึงได้เกิดตลาดน้อยขึ้น ตลาดสำเพ็งซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ประตูสะพานหันนั้น มีข้าวของสินค้ามากมาย ภายหลังประตูสะพานหันพังลง ก็มีกวีคนหนึ่งคือ นายบุศย์ เขียนถึงไว้ในนิราศชมตลาดสำเพ็ง

นิราศที่กล่าวชมตลาดสำเพ็งนั้นมี ๒ ฉบับ คือ นิราศชมตลาดสำเพ็ง ของหลวงบุรุษประชาธิปไตย พ.ศ. ๒๔๑๘ กับนิราศของนายบุศย์ เขียนหลัง พ.ศ. ๒๔๕๕ (แต่งหลังปี ๒๔๕๕ ที่ประตูสะพานหันพังลงมา)

นิราศของหลวงบุรุษประชาธิปไตย เขียนเมื่อท่านมาจากเมืองจันทบุรีและมาเที่ยวตลาดสำเพ็ง ตัวอย่างกลอน ได้แก่

“สินค้าขายกายกองล้นนของเทศ
เครื่องเงินทองกองแก้วดูแวววาว
มีนาสารพัดอันดีเนื่อง
บ้างไขกลดนตรีให้ตีเพลง

งามวิเศษสลัษศรีพื้นที่ชาว
ของระเนาผู้กระโยงห้อยโดงแดง
ทั้งรุ่งเรืองแลพิเคราะห์ท่าเหมาะเหมง
เสียงวังเวงหวานวาบทราบสกล.....”

ก็แสดงว่าในยุคนั้นคงมีการเปิดเพลงให้ฟังกันบ้าง แต่ยังไม่เป็นแผ่นเสียง เพราะยุคนั้นยังไม่มีเครื่องประดิษฐ์แผ่น คงเป็นแต่หีบเสียงแบบตั้ง กรุง กริ่ง ๆ ส่วนนิราศของนายบุศย์ที่ว่าเขียนเมื่อหลังปี ๒๔๕๕ ก็พูดถึงตลาดสำเพ็งไว้น่าสนใจ เช่นบอกว่า

“ดูร้านรายขายของทั้งสองแถว
โคมญี่ปุ่นคนโทขวดโหลพาน
รูปพรรณเงินทองของต่างต่าง
ทั้งเพชรนิลจินดาล้วนน่าดู

ล้วนเครื่องแก้วกะละมังทั้งหมดสวน
ตะเกียงลานนาฬิกามีตรางู
เขาจัดวางเอาไว้ที่ในตู้
แหวนต่างหูสร้อยคอทั้งข้อมือ....”

นับว่าสำเพ็งเป็นตลาดที่ใหญ่โต มีสาขาแยกย่อยออกไปหลายสาขา และที่น่าสนใจก็คือยังมีชีวิตชีวาต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ถ้ายังมีกวีในยุคปัจจุบัน กวีก็น่าจะทำหน้าที่ของตน โดยไปเดินในตลาดสำเพ็งแล้วเขียนนิราศสำเพ็งขึ้นอีกสักฉบับ เพราะปัจจุบันข้าวของผิดแผกแตกต่างไปจากเดิมแล้ว

ถัดจากตลาดสำเพ็งก็คือตลาดทองน้ำ ซึ่งในฝั่งธนบุรีและฝั่งกรุงเทพฯ คงมีหลายตลาด ยกตัวอย่างเช่น ตลาดแถบบางกอกน้อยซึ่งมีกล่าวใน นิราศสุพรรณของเสมียนมี หรือหมื่นพรหมสมพัตสร แต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๗ ตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๓ กับ นิราศพระปฐมเจดีย์ ของหลวงจักรปาณี (ฤกษ์) แต่งในสมัยรัชกาลที่ ๔

จะยกตัวอย่างให้ทราบวา นิราศสุพรรณ กล่าวถึงคลองบางกอกน้อยและตลาดไว้อย่างไรบ้าง

“ค่อยเลื่อนล่องเข้าคลองบางกอกน้อย
นางคนเล่าเจ้าคารมดุดมคาย
ที่นางคนไว้ระเบียบดูเรียบร้อย
มีคนซื้ออ้ออิงคะนึ่งไป
ที่นางคนมั่งมีเพราะขี้ฉ้อ
นางลำเมียดแจวหัวฝัวแจวท้าย
พวกแม่ค้ามิได้ขาดตลาดน้ำ
ก็รีบเร่งเรือมาในวาริน

ดูเรียบร้อยเรือแพแม่ค้าขาย
ไม่มีอายอดสูกับผู้ใด
ไม่มากนักน้อยเจรจาขมาสย
ไม่มีใครชิงชังทั้งหญิงชาย
มันทั้งทองทั้งรินเอาฉิบหาย
ดูสบายตามประสาเขาหากิน
สุดจะรำเรือแพกระแสนินธุ์
ยังลับถิ่นที่เคยเสบายบาน.....”

ตัวอย่างจากนิราศพระปฐมของมหาฤกษ์ สมัย ร.๔ ได้แก่

“ดูชาวแพแต่ซ่องชนของชาย	ที่เรือพายขึ้นล่องนั้นของสวน
ทั้งเรือท่นเรือทอดจอดเป็นพรวน	ตลาดล้นจ้ายจัดออกอัดแอด
ทั้งสองแถวแจวไปมิใคร่ตลอด	ต้องเลี้ยวลอดตลิ่งลัดฉวัดแฉว
ทั้งไทยเจ๊กจีนแขกแปลกแปลกแล	พวกชาวแพสารพันจะบรรจง
ขายเครื่องแก้วเครื่องทองของทั้งหลาย	ทั้งผ้าลายม่วงแพรและระหง
เสื่อกระเปาะขาม้าผ้าสะบง	ที่รูปทรงสำอางเป็นช่างเย็บ
ล้นสาวสาวน้อยน้อยนั่งร้อยเข็ม	ฝีมือเม้มมิดมั้นไม่เห็นตะเข็บ
ไม่เจ็บหลังนั่งเพียรทั้งเจียนเล็บ	ประกอบเก็บไรจุกเหมือนตุ๊กตา.....”

ต่อไปจะกล่าวถึงตลาดนอกเหนือจากนี้ คือตลาดท้องน้ำในแถบมหานาค ซึ่งอยู่ใกล้ ๆ เรายี่เอง ตลาดแถบมหานาคไปเบื่อนั้น คงมีมาตั้งแต่โบราณ เพราะว่คลองมหานาคขุดตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ โดยอาจมีคลองธรรมชาติอีกสายหนึ่ง คือ คลองสัมป่อย ไหลมาติดเป็นสี่แยก ต่อมาจึงมีการขุดคลองผดุงกรุงเกษมขึ้นอีกสาย คลองสัมป่อยเป็นอย่างไรให้ท่านไปดูจากแผนที่ เพราะอธิบายทางวาจากงเข้าใจยาก พุดง่าย ๆ ว่เป็นคลองที่ผ่าไปทางสวนจิตรลดาจรูหานด้วย

ที่ตลาดโบเบีหรือตลาดคลองมหานาค มีของสวน มีมะพร้าว มีส้มสุกลูกไม้ มาขายกันมากมาย จะเห็นว่าในภาพยุค ๒๕๐๐ เช่นภาพนี้ เป็นปกนิตยสารสยามรัฐ สัปดาห์วิจารณ์ มีแม่ค้าแม่ขายมาขายของกันมากมายเต็มไปหมด ตลาดน้ำนอกนั้น ได้แก่ ตลาดน้ำวัดไทร ซึ่งคงเกิดหลังจากที่มีคลองภาษีเจริญแล้ว

ตลาดน้ำวัดไทร เขตบางขุนเทียน ไปสการ์ดยุค ๒๕๐๐ ซีดี๑๓๓-๐๔๔

ภาพนี้คือภาพตลาดน้ำวัดไทรจากไปสการ์ดยุค ๒๕๐๐ จะเห็นว่ามีเรือพายมากมายมีของสวนมาขายตั้งแต่เข้ามิด มีทั้งหมดทั้งพลุแล้วก็สินค้าจำเป็นในวิถีชีวิตตลาดเหล่านี้เพิ่งจะวายไปเมื่อไหร่ ลองพยายามหาหนังสือมาอ่านดู พบว่าในยุค ๒๕๑๐ มัคคุเทศก์ไทยเริ่มพานักท่องเที่ยวหนีไปที่อื่น ส่วนคนตลาดเองก็เริ่มจะรำคาญเรือของนักท่องเที่ยว เพราะเรือนักท่องเที่ยวมาด้วยเครื่องจักรกล ทำให้เรือชาวบ้านล่มหรือพายไม่สะดวก ในที่สุดตลาดน้ำวัดไทรที่เคยมีชื่อเสียงไปทั่วโลกก็เลยหมดไปโดยปริยาย ถ้าท่านไปตลาดน้ำวัดไทรวันนี้จะเห็นว่า แทบไม่มีเรือแพแล้ว ตลาดค่อนข้างเงียบเหงาวังเวง มีร้านค้าเล็ก ๆ เพียงบางร้าน

ต่อไปจะกล่าวถึงตลาดบกที่เราลืมน ๆ ไปแล้ว ผมเองเป็นคนต่างจังหวัด มาเข้ากรุงเทพฯ ก็เมื่อปี ๒๕๑๕ นี้เอง ย้อนไปยุค ๒๔๙๐ เรามีตลาดนัดที่สวนสราญรมย์ ค้นจากหนังสือ พบว่าในยุค ๒๔๙๐ เคยมีตลาดนัดเฉพาะวันอาทิตย์ที่พระราชอุทยานสราญรมย์ หนังสือที่ผมประทับใจมาก ได้แก่ หนังสือวันตลาดนัด เขียนให้ตัวละคร ๒ คน ๓ คน คือ ปัญญา เรณู สองคนพี่น้อง ไปเที่ยวตลาดนัดกับแม่

แม่พาเรณู-ปัญญา ไปเที่ยว
ตลาดนัดสวนสราญรมย์
ภาพจากหนังสือวันตลาดนัด
พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘
วาดโดย สมชาย พรหมมา
เอนกก๊อปปี้ซีดี๖๓๖-๐๘๓

จากภาพประกอบ พ.ศ. ๒๔๙๘ จะเห็นว่าประตูทางเข้าในภาพ แม้มิได้ระบุว่าเป็นประตูสวนสราญรมย์ ก็พอรู้ได้โดยเทียบจากหนังสืออื่น ในสวนนั้น มีเรือปือกเปือกขาย เด็กเดี่ยวนั้นคงไม่รู้จักเรือปือกเปือก เรือแบบนี้จุดเทียนแล้ววิ่งได้ด้วยแรงดันจากความร้อน อีกร้านหนึ่งมีกระเช้าใส่ดอกไม้หน้าตาแปลก ผมฉายภาพหนึ่งให้ดูไปแล้วตั้งแต่ตอนต้น จะเห็นว่าเป็นกระเช้าแบบทรงสูง

อีกตลาดหนึ่งซึ่งเลิกไปเมื่อเกือบ ๓๐ ปีก่อน คือ ตลาดนัดสนามหลวง ตลาดนัดสนามหลวงนั้น เทศบาลกรุงเทพฯ จัดขึ้นอย่างเป็นทางการจะลักษณะต่อยจากตลาดนัดสวนสราญรมย์

เป็นตลาดนัดเสาร์อาทิตย์ที่ทำให้คนได้ไปเที่ยว ไปซื้อของ ไปจับจ่ายใช้สอย อย่างสนุกสนาน และเพลิดเพลินมาก นับเป็นตลาดที่ประชุมคนได้มากที่สุดแล้วก็อย่าลืม ท่านที่ต่อรถไม่เป็นท่านก็ต้องนัดว่าไปเจอกันที่สนามหลวงนะ เพราะสนามหลวงมีรถหลายสายมาจอดที่นี่

ตลาดนัดสนามหลวง เอนกถ่าย ส๑๖กพ๒๕๒๓ ซีดีทีที๐๒๓๖-๐๔๘

ความตึกักหน้าแผงหนังสือ ตลาดนัดสนามหลวงด้านแม่พระธรณีบีบมวยผม
เอนกถ่าย จ๑๓มีนา๒๕๒๑ ซีดีทีที๐๒๓๖-๐๕๐

ผมขึ้นไปถ่ายภาพสนามหลวงจากดาดฟ้ากรมประชาสัมพันธ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ มองลงไปจะเห็นว่าสมัยนั้นคนคึกคักมาก อุ่นโลละห้าบาท เตี่ยนี่อุ่นโลละร้อย สองร้อยบาท มุมที่คนสนใจที่สุดคือ มุมหนังสือหรือแผงหนังสือตรงซุ้มแม่พระธรณี บีบมวยผม ตรงนี้เป็นที่ ๆ นักเลงหนังสือเก่าจะต้องไป

ไปแย่งหนังสือกันสนุกที่สุดในโลก ผมถ่ายภาพชุดแผงหนังสือนี้ไว้เมื่อปี ๒๕๒๑ เพื่อเตือนความจำ นึกไม่ถึงว่าต่อมาอีก ๕ ปี ทางการก็เริ่มค่อย ๆ ยกเลิกตลาดนัดสนามหลวง เพราะจะมีการจัดงานสมโภชกรุง ๒๐๐ ปี ในปี ๒๕๒๕ ทางการขอย้ายแม่ค้ารอบสนามหลวงออกไปก่อน สมัยนั้นแม่ค้าไม่ค่อยอยากไปอยู่ตลาดนัดสวนจตุจักร เตี่ยนี่แม่ค้าแย่งกันไปที่จตุจักรเพราะว่าค้าขายได้ดีมาก มันเป็นเรื่องหน้ามือหลังมือ ส่วนตลาดด้านแผงหนังสือนั้น ดูเหมือนว่าจะยืดต่อมาได้อีก ๕ ปี

ป่าที่ ในสนามหลวง “อับดุล” ที่นอนอยู่ ทายสีปากกา สีเสื้อ และข้าวของอื่นๆ ของคนดู
ได้อย่างแม่นยำราวตาเห็น เอนกถ่าย สด๑กพ๒๕๒๓ ซีดีทีเก็๒๖๓๖-๐๕๔

คือผมไปซื้อหนังสือ แล้วก็ประทับใจวันที่ได้เจอ ทำให้รู้ว่า พ.ศ. ๒๕๓๐ ยังมีหนังสือขายอยู่ แต่หลังจากนั้นก็ย้ายไปที่จตุจักรหมด ที่นี่สนามหลวงเป็นตลาดที่มีวิถีชีวิต สนุกสนานมาก นาฬิกา เครื่องแก้ว เครื่องแหวน อะไรต่าง ๆ ก็ไปขายกันที่นั่น ที่สนุกที่สุด คือป่าที่ ป่าที่กลางสนามหลวงนี่สนุก ยืนรอตั้งชั่วโมงแล้วยังไม่ปล่อยลูกก็ ผมไปยืนรอเป็นประจำ ให้เด็กนอนแล้วทนายปัญหา ทนายถูกเสียด้วยนะ เพราะว่าเต็มกันมาก่อนแล้ว หลายคนคงรู้จัก “อับดุล”

ตลาดด่านเหนือ ใต้ ออก ตกของกรุงเทพฯ บ้าง ทางเหนือขึ้นไป มีตลาดระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ตลาดนี้เล็ก สั้น มีทุ่งนาที่น่าสนใจคือในยุค ๒๕๕๐ เจ้าพระยารวงศ์พิพัฒน์ (เย็น อิศรเสนา) ท่านตัดทางรถไฟจากบ้านปูน โรงสุรารายยังยืน ผ่านขึ้นไปทางวัดเฉลิมพระเกียรติ แล้วก็ไปจบที่ตลาดระแหง เดี่ยวนี้สถานีรถไฟไม่เหลือแม้แต่ซาก

ตลาดระแหง
อ.ลาดหลุมแก้ว จ.ปทุมธานี
เอนกถ่ายซีดี๖๐๖-๐๙๘

เหนือขึ้นไปอีกไกลคือตลาดชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ตลาดนี้เกิดขึ้น เพราะมีเส้นทางรถไฟไปถึง เส้นทางรถไฟสายเหนือมันเกิดขึ้นในช่วงรัชกาลที่ ๕ ที่ ๖ ตอนแรกไปแค่ช่วงอุตรดิตถ์ ต่อมาก็ไปลำปาง ไปเชียงใหม่ ตลาดชุมแสงนี้น่ารัก เพราะว่ามีช่องลม และมีศิลปกรรมสวย ๆ ตามร้านต่าง ๆ

ไปทางซีกซ้ายก็จะไปจังหวัดตาก มีบ้านจีน ซึ่งเดี๋ยวนี้ก็โรยราไปหมดแล้ว มีบ้านทรงไทยที่สวยงามมาก ผมเคยเข้าไปในยุค ๒๕๒๒ เจ้าของบ้านยังอยู่ และเดี๋ยวนี้ก็ยังมีอยู่ แต่ท่านบอกว่าบ้านทรุดโทรมมาก

ที่กำแพงเพชรก็มีเรือนร้านแบบนี้มากมาย นี่เป็นภาพถ่ายในยุครัชกาลที่ ๕ เมื่อเสด็จประพาสดิน พ.ศ. ๒๔๔๙ จะเห็นว่าสมัยนั้นแม้ตลาดจะไม่ใหญ่โต แต่ก็มีข้าวของต่าง ๆ น่าสนใจ ตลาดที่น่าสนใจอีกแห่งหนึ่งของกำแพงเพชร ได้แก่ ตลาดริมคลองสวนหมาก มีบ้านคหบดีชาวกระเหรี่ยงที่ชื่อ พระโป้ สร้างอยู่คนละฝั่งกับตัวตลาด น่าเสียดายที่บ้านของพระโป้ ทรุดโทรมไปมาก ส่วนที่เหลืออยู่แล้วก็ยังเป็นเพียงส่วนที่สร้างในสมัยหลังแล้ว

กลับลงมาดูทางจังหวัดสมุทรปราการ ตลาดคลองสวน ก็เป็นตลาดเก่าอีกแห่งหนึ่งที่ได้รับการฟื้นฟูขึ้นเมื่อไม่นาน ตลาดแห่งนี้มีสีสันสดใสไปเที่ยว ไปทางชอยอ่อนนุชก็ได้ เพราะว่าตลาดอยู่ริมคลองประเวศบุรีรมย์ซึ่งขุดในสมัยรัชกาลที่ ๕ ชาวตลาดมีอิทธิพลดีมาก

ถัดจากที่นี้ก็ไปออกทางฉะเชิงเทรา มีตลาดบ้านใหม่ กับตลาดเทศบาล ต่อไปคือตลาดระยอง มีห้องแถว มีตึกแถวที่น่าสนใจหลายหลัง มีบ้านของนายอำเภอเมือง มีบ้านของเจ้าเมืองระยอง ล้วนแล้วแต่ได้รับการปรับปรุงแล้ว

ตู้แก้วในร้านขายยาตลาดคลองสวน อ.บางบ่อ
จ.สมุทรปราการ เอนกถ่ายซีดี๕๕๗-๑๒๔

ตลาดหัวตะเข้ ซอยอ่อนนุช เมื่อโรรา
เอนกถ่ายราวยุค ๒๕๒๐ ?

ร้านขายยาในตลาดระยอง
เอนกถ่ายซีดี๒๔๖-๐๗๘

ตึกสวยในตลาดระยอง
เอนกถ่ายซีดี๒๔๖-๑๐๐

มาทางด้านทิศใต้ ไกลนครปฐม มีตลาดกระท่อมแบน จังหวัดสมุทรสาคร มีตลาดน้ำริมคลองดำเนินสะดวก คลองดำเนินสะดวกนั้นขุดในช่วง พ.ศ. ๒๔๐๙ สมเด็จพระยาบรมมหาราชศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เป็นแม่กองขุด ท่านสร้างวัดชื่อวัดปราสาทสิทธิ์ด้วย เดิวนั้นยังอยู่

หน้าวัดปราสาทสิทธิ์เคยมีตลาดน้ำที่ใหญ่โตมาก ผมไปดูตั้งแต่ปี ๒๕๒๐ สมัยที่ยังคึกคัก หน้าวัดมีคลองซอยเข้าไปข้างใน เรียกว่า คลองบัวงาม หรือ คลองโพหัก เพราะจะไปทะเลสาบโพลโพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี สมัยนั้นมีเรือมาประชุมกันนับร้อยลำ นักท่องเที่ยวก็ชอบไปดูวิถีชีวิตชาวบ้านกัน

ตลาดน้ำในคลองโพหักหรือคลองบัวงาม ตรงข้ามวัดปราสาทสิทธิ์หรือวัดหลักห้า
อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี เอนกถ่ายเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ ชาวตา

ปัจจุบันคลองวัดบัวงามเจียบเหงาไม่มีเรือเลย คลองดำเนินสะดวกตรงนั้นก็เจียบเหงา ชาวตลาดนั้นยังอยู่ แต่ว่าชาวเรือย้ายไปทำมาหากินที่อื่น ส่วนหนึ่งก็ไปอยู่ที่ตลาดน้ำคลองต้นเข็ม ทางดำเนินสะดวก

ตลาดน้ำในคลองต้นเข็ม อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี เอนกถ่ายซีดี๕๒๙-๐๐๘

อีกเรื่องหนึ่ง ริมคลองดำเนินสะดวกมีเสาศิลาปักบอกระยะทุก ๔ กิโลเมตร เป็นเสาที่น่าสนใจมาก ผมพยายามไปดูด้วยตา ทราบว่าทางดำเนินสะดวกมีอยู่ครบทั้ง ๙ หลัก คือ หลัก ๐ ถึงหลัก ๘ อย่างอันนี้เป็นหลักสาม อยู่ที่ตลาดบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

ต่อไปเป็นตลาดคลองอัมพวาซึ่งอยู่ทางฝั่งแม่น้ำแม่กลอง เป็นตลาดที่เพิ่งได้รับการฟื้นฟู มีนักท่องเที่ยวไปเที่ยวกันทุกวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์

ตลาดน้ำอัมพวา
อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม
เอนกถ่ายซีดี๔๓๓-๐๒๕

ห้องแถวริมคลองอัมพวาเมื่อยามสงบ
ไม่มีนักท่องเที่ยว
เอนกถ่ายซีดี๑๒-๐๖๑

เหลือภาพช่วงสุดท้าย คือ ตลาดริมแม่น้ำท่าจีน หรือแม่น้ำสุพรรณบุรี หรือแม่น้ำมะขามเฒ่า

ริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนมีตลาดเก่าหลงเหลืออยู่มากมาย ไล่ตั้งแต่สมุทรสาคร กระทุ่มแบน นครชัยศรี จั้วราย ลำพญา บางเลน บางลี่ บางหลวง ฯลฯ

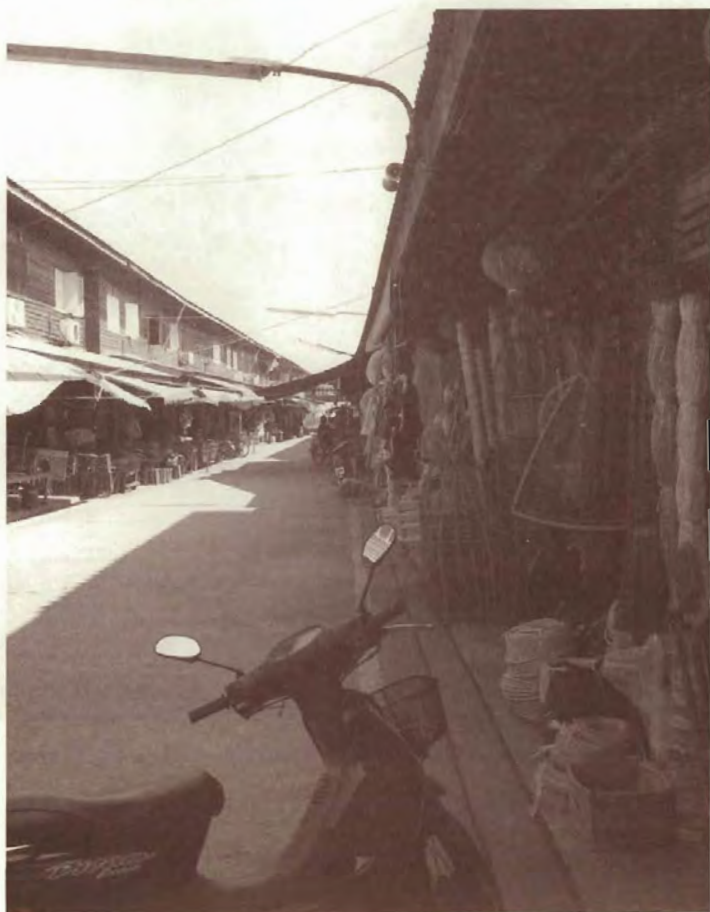
ตลาดรางกระทุ่มเหนือตลาดลำพญา เป็นตลาดที่ไม่มีชื่อเสียง แต่ผมชอบ เพราะมีบรรยากาศเก่า ๆ มีโรงสีเก่า แล้วก็ยังมีลำคลองที่สงบ มีต้นกระทุ่มมากมาย ในแถบนั้น จึงได้ชื่อว่าตลาดรางกระทุ่ม

โรงสีที่ตลาดรางกระทุ่ม อ.บางเลน จ.นครปฐม เอนกถ่ายอังกษภาพ๒๕๔๕ซีดี๒๕๔๕-๑๐๑

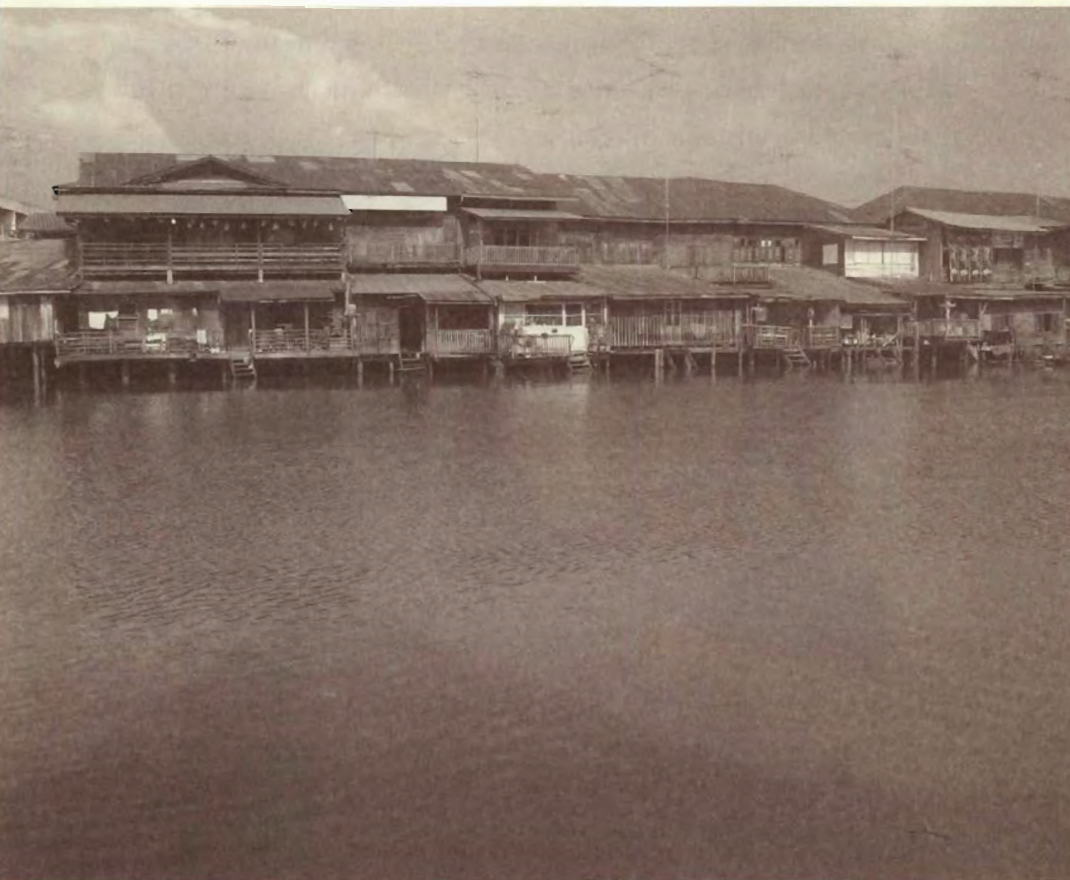
ตลาดบางลี่ นั้นเคยเป็นตลาดสะเทินน้ำสะเทินบก ผมไม่ได้เอาภาพมา
สมัยก่อนถึงหน้าน้ำ ตลาดบางลี่จะมีขายของชั้นบน คือหนีจากชั้นล่างขึ้นไปอยู่ชั้นบน
ชาวบ้านต้องจอดเรือที่ชั้นสอง แล้วเดินไปตามกระเบียง เตี้ยวนี้กลายเป็นตลาดบก
เฉย ๆ

ตลาดบางหลวง อยู่เหนือตลาดบางเลนขึ้นไปไม่กี่กิโล เป็นตลาดที่ยังมีชีวิตอยู่
ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากชาวตลาดอย่างดี มีอาหารการกินที่น่าสนใจมากมาย ไปนั่ง
รับลมเย็นจากแม่น้ำสบายดีมาก นำไปเที่ยว

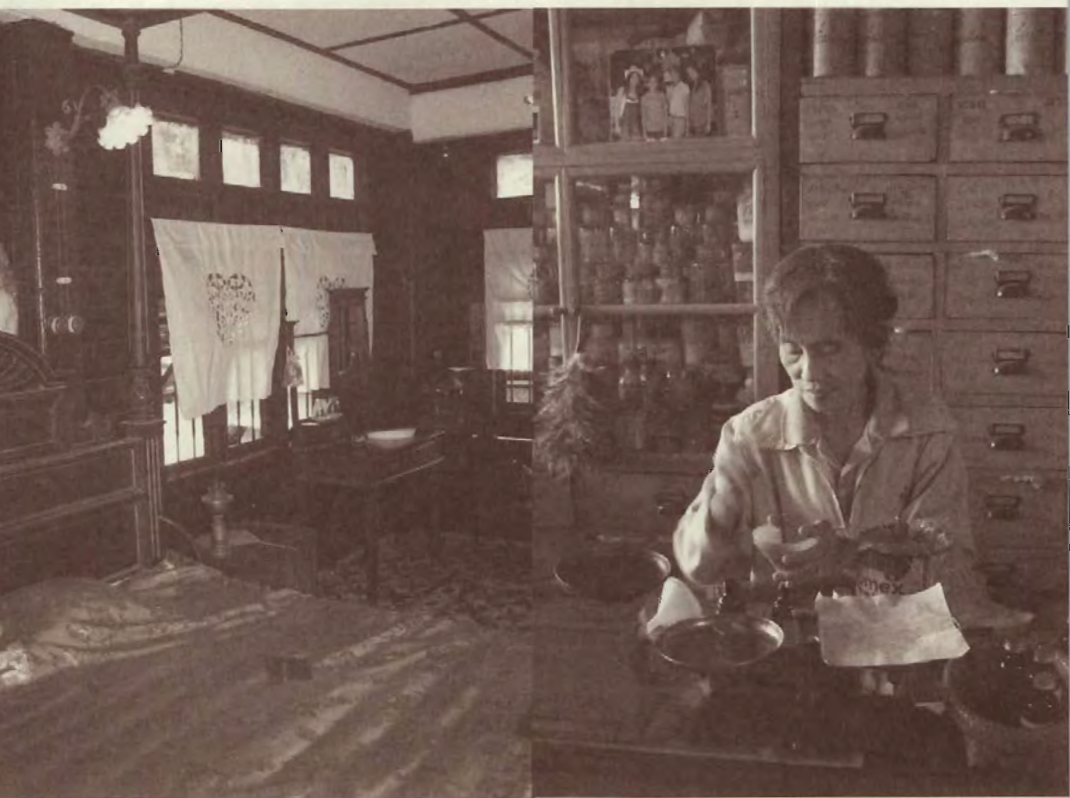
ตลาดบางหลวง อ.บางเลน จ.นครปฐม เอนกถ่ายซีดี๖๐๓-๑๕๕

เหนือขึ้นไปอีกคือตลาดเก่าห้อง กับตลาดศรีประจันต์ ซึ่งเป็นที่ถ่ายภาพยนตร์
โทรทัศน์กันหลายเรื่อง ไปเช่าถ่ายกันที่นั่น เดียวนี้ก็เริ่มมารื้อฟื้นกันอีก

ตลาดศรีประจันต์ อ.ศรีประจันต์ จ.สุพรรณบุรี เอนกถ่าย ๓ พย ๒๕๔๘ ซีดี ๑๗๔-๑๒๔

จะฉายภาพอย่างรวดเร็ว ตลาดสามชุก เป็นตลาดที่ค่อนข้างมาแรง ได้รับการดูแลจากชาวตลาดอย่างดีมาก ชุมชนสามชุกมีมาตั้งแต่ยุคสุนทรภู่ไปเที่ยว ตอนหลังมาตั้งเป็นอำเภอสามชุกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗ หรือเมื่อ ๑๐๔ ปีมาแล้ว เลยมีการขึ้นป้ายเป็น “ตลาดสามชุกร้อยปี”

เตียงนอนในบ้านขุนจำนงจันารักษ์ ตลาดสามชุก
อ.สามชุก จ.สุพรรณบุรี เอนกถ่ายซีดี๑๙-๐๙๗

ชั่งยาในร้านขายยาตลาดสามชุก
เอนกถ่ายซีดี๑๙-๐๓๐

ร้านขายนาฬิกา กับป้ายสวย ร้านบุญช่วยหัตถกิจ ตลาดสามชุก เอนกถ่ายซีดี๖๒๐-๐๖๙

ที่นั่นชาวบ้านมาจับจ่ายใช้สอย ซื้อหาข้าวของกันตลอดเวลา ในตลาดมี
 ซอยสามสี่ซอย แต่ละซอยมีห้างร้านที่สวยงาม ที่สำคัญและมีคุณค่ามากคือบ้านของ
 ขุนจ้านงศ์จันารักษ์ ขุนจ้านงศ์ เป็นคนเช่าที่สร้างตลาด ต่อมาเมื่อโครงการจะรื้อ
 ตลาดสามชุกเพื่อสร้างใหม่ ชาวสามชุกช่วยกันปรึกษาหารือจนในที่สุดก็ตกลงว่า
 ให้คงตลาดเก่าเอาไว้ ไม่ให้รื้อ ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวไปเที่ยวกันอาทิตย์ละประมาณ
 หนึ่งหมื่นคน ทำให้การค้าขายดีมาก

ตลาดสุดท้าย คือ ตลาดป่าสะแก ซึ่งอยู่ต่อจากตลาดสามชุก และตลาดท่าช้าง อำเภอเดิมบาง ตลาดนี้น่าสนใจตรงที่ว่าเป็นตลาดในป่า ในไร่อ้อย อยู่ห่างไกลจากแม่น้ำ และมีเรื่องที่ทำให้ผมอยากไปดู คือเขาบอกว่าเสือดำเคยไปอยู่ที่นั่น แต่เสือดำจะไม่ปล้นตลาดของตัวเอง

ที่นี้เสือน่าสนใจอย่างไร ไม่กี่วันนี้เราดูรายการคุณพระช่วยจะเห็นว่ามีการนำเสือดมาออกรายการ ทำให้ทราบว่ามันคือคนเดียวกับ พระวิศักดิ์ วัดศรีนวล เขตหนองแขม ในปัจจุบัน เมื่อไม่กี่วันนี่ผมได้รับการส่งข่าวจากคนทางป่าสะแกว่า วันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ ท่านกลับไปเยี่ยมตลาดป่าสะแก ไปเยี่ยมบ้านของท่าน แต่ผมไม่ได้ขึ้นไปดูด้วย

ตลาดที่พูดมาทั้งหมดนี้เป็นส่วนหนึ่งจากที่ได้ไปสำรวจมาทั้งหมดราว ๙๐ แห่ง ยังมีที่ไม่ได้พูดถึงอีกมากมายเพราะเวลาจำกัด ต้องถามว่าทำไมจึงสนใจตลาด ตลาดมีความน่าสนใจอย่างไร ผมเองในฐานะคนรักของเก่า และต้องชำระเรื่องเก่า เห็นว่าตลาดเป็นที่รวมทั้งตัวของเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ขนมนมเนยสำหรับเด็ก เครื่องมือในการทำงานของชาวบ้าน

ชานา ชาวไร่ หรือแม่ วณิพก ยาจก ก็ไปพบกันที่ตลาด ไปประชุมกันที่ตลาด ในตลาดมีทั้งเรื่องสถาปัตยกรรม เรื่องเฟอร์นิเจอร์เก่า ๆ มีสายลูกไม้ มีสายฉลุประดับประดา มีสะพานสวย ๆ ฯลฯ

ข้อ ๒ คือ ในปัจจุบันตลาดเหล่านี้มักทรุดโทรม เพราะฉะนั้นจึงควรริบเร่งออกไปบันทึกศึกษา โดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยช่วย อาจจะเป็นภาพยนตร์ อาจจะเป็นวิดีโอ หรือ Digital ต่าง ๆ ก็แล้วแต่ ตลาดกำลังซบเซา เราต้องช่วยกันดูแลวิถีชีวิตคนจากตลาดเหล่านี้

จากการศึกษา พบว่าตลาดเก่าถูกไฟไหม้ไปแล้วหลายแห่ง ตั้งแต่ตลาด
พิษณุโลก ซึ่งมาจากเด็กเล่นไม้ขีดไฟ ตลาดวิเศษชัยชาญถูกไฟไหม้หมดเมื่อวันที่
๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ ก่อนหน้านั้นผมเคยถ่ายรูปไว้บ้าง แต่ก็ได้เพียงไม่กี่ภาพ

ตลาดวิเศษชัยชาญ จ.อ่างทอง หลังไฟไหม้ (ไหม้เมื่อตึกคีนวันอังคารที่ ๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๘)
เอนกถ่าย๒๒ธค๒๕๔๘ ซีดี๒๒๒-๐๒๒

ตลาดนัดบนบก พร้อมรถขายสินค้าเคลื่อนที่ เอนกถ่ายจากตลาดคลองจินดา
อ.สามพราน จ.นครปฐม เอนกถ่าย ศ๑๑มกรา๒๕๕๑ ซีดี๒๒๖-๑๙๘

ตลาดบางพลีน้อยใกล้บางพลีใหญ่ก็เงียบไปทั้ง ๆ ที่เป็นชุมชนเก่าแก่ปัจจุบัน
มีถนนตัดเข้ามามากมาย ชาวบ้านต้องเอาตัวรอด ต้องค้าขายกันด้วยรถ เมื่อหมด
ทางน้ำแล้วก็ต้องใช้ทางรถ ตลาดริมน้ำต่าง ๆ จึงค่อย ๆ หมดไปโดยปริยาย

เหลือข้อสุดท้ายคือข้อเสนอแนะ เราจะทำอย่างไรกับตลาดเก่า ในส่วน
ของผมนอกจากต้องรีบเร่งบันทึกแล้ว ต้องรีบเร่งจัดสร้างพิพิธภัณฑ์ขึ้นมาเพื่อจำลอง
วิถีชีวิตชาวตลาดไว้ให้คนรุ่นหลังดู จริง ๆ แล้ว ก็ใช้พื้นที่เพียงไม่เท่าไร ขอให้
ลองนึกถึงเวนิส ซึ่งขายกินมาได้ยาวนาน ที่อยู่ได้นานก็เพราะเขารักษาความเก่าไว้
เป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมนั่นเอง เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญ

สิ่งที่พอจะช่วยได้ในขณะนี้คือควรสร้างตลาดเล็ก ๆ ขึ้นมา สร้างพิพิธภัณฑ์
ชื่อ “ตลาดเล็ก ๆ” ขึ้นมา ความฝันจะเป็นจริงได้หรือไม่นั้นก็แล้วแต่พวกเรา ผมขอ
ฝากเรื่องตลาดไว้โดยสังเขปเพียงเท่านี้

ควรมีควมแล้วแต่จะทรงพระกรุณา

ตลาดที่เอนก นาวิกมูล ออกสำรวจและค้นคว้า

จังหวัด	ตลาด
กทม.	<p>ตลาดสำเพ็ง มีมาแต่ครั้งสร้างกรุง ตลาดน้อย ตลาดนางเลิ้ง ร.๕ ทรงเปิดเมื่อ ๒๙ มีนาคม ๒๔๔๒ ตลาดบ้านหม้อ ตลาดเสาชิงช้า - ระเด่นลันไดเคยขอยานในตลาดเก่า ส่วนตลาดยุค ร.๕ ได้เสด็จมา ทรงทำพิธีเปิด ๑๘ เมษา ๒๔๔๔</p> <p>ตลาดคู้ เขตหนองจอก (คำว่า คู้ แปลว่า หนอง) ตลาดนัดสวนสราญรมย์ ยุค ๒๔๙๐ ตลาดนัดสนามหลวง เลิกเมื่อปี ๒๕๒๕ ตลาดนัดสวนจตุจักร ตลาดโบ้เบ้ - มหานคร ตลาดหัวตะเข้ เขตตลาดกระบัง เคยคึกคักแล้วร่วงโรย ตลาดข้าวคราว - เช่น ตลาดงานประจำวัดเบญจมบพิตร วัดสระเกศ (ภูเขาทอง)</p>
ธนบุรี	<p>ตลาดบางแค (เคยมีตลาดน้ำในคลองภาษีเจริญ) ตลาดน้ำบางแวก ตลาดน้ำวัดไทร ตลาดหนองแขม ตลาดน้ำตลิ่งชัน เป็นแพอาหารมากกว่าตลาด ตลาดบ้านบุ - วัดสุวรรณาราม ไฟไหม้อาติภัย ๘ มกราคม ๒๕๔๙</p>
นนทบุรี	<p>ตลาดบางคูวัด ตลาดบางบัวทอง เคยถูกไฟไหม้ ตลาดปากเกร็ด</p>

จังหวัด	ตลาด
ปทุมธานี	ตลาดระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว เป็นตลาดเล็ก ๆ สั้น ๆ น่ารัก หุ่นนาใกล้ ๆ น่าสนใจ คือรถไฟสายบางบัวทอง ของเจ้าพระยารวรพงษ์พิพัฒน์ (เย็น อิศรเสนา) ไปสิ้นสุดที่นี้ในยุค ๒๕๘๐ แล้วรื้อหายไปหมด ตลาดสามโคก อำเภอสามโคก ตลาดลำลูกกา อำเภอลำลูกกา มีคลองสวยแต่ตลาดวังโรย
อยุธยา	ตลาดท่าเรือ เคยถูกโจรปิดตลาดปล้น-ที่สุดโจรถูกประหารชีวิต ตลาดบ้านแพนหรือตลาดเสนา ยังคงคึกคัก ตลาดผักไห่ เคยถูกไฟไหม้ ตลาดลาดชะโด ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ใช้เป็นฉากในเรื่องหลายชีวิต
อ่างทอง	วิเศษชัยชาญ ไฟไหม้เมื่อตึกอังกคาร ๖ ธันวาคม ๒๕๔๘
นครปฐม	ตลาดดอนหวาย ตลาดสามพราน ตลาดนครชัยศรี ปัจจุบันคนนิยมไปกินอาหาร ตลาดต้นสน รั้ว ตลาดห้วยพลู เคยถูกไฟไหม้ ตลาดลำพญา เหลือตลาดเก่ายาวราว ๑๐๐ เมตร แต่วังโรย ตลาดรางกระทุ่ม รั้วโรย แต่ลำคลองและนาไร่สวย ตลาดบางเลน
สมุทรปราการ	ตลาดคลองสวน ร้านรวงมีตู้เก่า ของเก่าที่มีสีสัน ตลาดสาขลา มีบ้านไม้สูง ๒-๓ ชั้น, มีคลองเล็กๆ ออกสู่อ่าวไทย ตลาดบางพลีใหญ่ เป็นตลาดไม้ มีร้านรวงมากพอสมควร ตลาดบางพลีน้อย เคยรุ่งเรืองแต่ถูกไฟไหม้บางส่วน

จังหวัด	ตลาด
	ตลาดเมืองโบราณ ตลาดแสนภูตยา
ฉะเชิงเทรา	ตลาดบ้านใหม่ ตลาดเทศบาล ตลาดน้ำบางตีนเป็ด ตลาดบางปะกง ตลาดคลอง ๑๒ ที่ถูกไฟไหม้
ลพบุรี	ลาดท่าโพธิ์ ตลาดบ้านหมี่
นครสวรรค์	ตลาดปากน้ำโพ ตลาดช่องแค ตลาดตากลี ตลาดจันเสน ตลาดชุมแสง
กาญจนบุรี	ตลาด อำเภอท่าเรือ ตลาดลำรอง
ราชบุรี	ตลาดราชบุรี ตลาดบ้านโป่ง ตลาดดำเนินสะตวก ตลาดคลองลัดพลี ตลาดน้ำท่าคา ตลาดหน้าวัดบางน้อย
เพชรบุรี	ตลาดเพชรบุรี
สมุทรสาคร	ตลาดท่าจีน ตลาดกระทุ่มแบน ตลาดบ้านแพ้ว
สมุทรสงคราม	ตลาดอัมพวา

จังหวัด	ตลาด
ชลบุรี	ตลาดบางวัว เคยคึกคักแต่ถูกไฟไหม้ ตลาดบางปะกง ก่อนข้างเหงาหงอย ตลาดอ่างศิลา เป็นตลาดไม้ คล้ายบางปะกง รกๆ
ระยอง	ตลาดระยอง ปรับปรุงแล้วน่าเดิน มีบ้านเก่าเจ้าเมือง และห้องแถวสวย
จันทบุรี	ตลาดจันทบุรี มีบ้านเก่าประดับลายลูกไม้มาก
ตาก	ตลาดบ้านจัน มีเรือนไทยและบ้านลายลูกไม้สวย
อุทัยธานี	ตลาดอุทัยธานี
กำแพงเพชร	ตลาดคลองสวนหมาก - บ้านพะไ้
สุพรรณบุรี	ตลาดทุ่งคอก ตลาดบัวหวน ตลาดบางลี่ (สองพี่น้อง) ตลาดบางหลวง ตลาดบางซอ ตลาดบ้านสุด ตลาดเก้าห้อง ตลาดคอวัง ตลาดศรีประจันต์ ตลาดสามชุก ตลาดท่าช้าง (อ.เดิมบางนางบวช) ตลาดป่าสะแก อ.เดิมบางนางบวช เสือดำเคยอยู่

คำกราบบังคมทูลของอธิการบดี เมื่อเสร็จสิ้นการแสดงปาฐกถา

ขอพระราชทานกราบบังคมทูลทราบบฝ่าละอองพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระราชนุญาตกล่าวขอบคุณ นายเอนก นาวิกมูล ที่กรุณามาเป็นผู้แสดงปาฐกถาชุด “สิรินธร” ในวันนี้ คำบรรยายของท่านแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัด ถึงความรอบรู้และเชี่ยวชาญเกี่ยวกับความเป็นมาของตลาดที่ผูกพันวิถีชีวิตของคนไทย ในนามของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ขอขอบพระคุณ นายเอนก นาวิกมูล ไว้ ณ ที่นี้

ในลำดับต่อไป ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระราชนุญาต กราบบังคมทูลเชิญใต้ฝ่าละอองพระบาท เสด็จพระราชดำเนินไปยังห้อง ๑๑๔ อาคารมหาจุฬาลงกรณ์ เพื่อเสวยพระสุธารสที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขอพระราชทานน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมจัดถวายต่อไป

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

**พระนามาภิไธยและรายนาม
คณะกรรมการบริหารเงินทุนเฉลิมฉลอง
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พ.ศ. ๒๕๕๐**

๑. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	กรรมการที่ปรึกษา
๒. อธิการบดี (ศาสตราจารย์ นายแพทย์ภิรมย์ กมลรัตนกุล)	ประธานกรรมการ
๓. รองอธิการบดี (ศาสตราจารย์ ดร.เกื้อ วงศ์บุญสิน)	กรรมการ
๔. รองอธิการบดี (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ม.ร.ว.กัลยา ติงศภัทย์)	กรรมการ
๕. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย	กรรมการ
๖. คณบดีคณะอักษรศาสตร์	กรรมการ
๗. คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์	กรรมการ
๘. คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์	กรรมการ
๙. หม่อมราชวงศ์จักรรด จิตรพงศ์	กรรมการ
๑๐. ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ปราณี กุลละวณิชย์	กรรมการ
๑๑. รองศาสตราจารย์ธงทอง จันทร์างศุ	กรรมการ
๑๒. รองศาสตราจารย์ ดร.ประคอง นิมมานเหมินท์	กรรมการ
๑๓. รองศาสตราจารย์ ดร.อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์	กรรมการ
๑๔. รองศาสตราจารย์ ดร.สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา	กรรมการ
๑๕. ผู้ช่วยอธิการบดี (อาจารย์ ดร.สุวรรณา สถาปัตยกรรมศาสตร์)	กรรมการ
๑๖. ผู้ช่วยอธิการบดี (รองศาสตราจารย์ ดร.บัญชา พูลโกคา)	กรรมการและเลขานุการ
๑๗. ผู้อำนวยการสำนักบริหารวิชาการ (นางประไพพิศ มงคลรัตน์)	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการประสานงานการดำเนินการจัด ปาฐกถาชุด “สิรินธร” ครั้งที่ ๒๓

๑. รองอธิการบดี (ศาสตราจารย์ นายแพทย์สุทธิพร จิตต์มิตรภาพ)	ประธานกรรมการ
๒. หัวหน้าศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ แพทย์หญิงปรียาจิต เจริญวงศ์)	กรรมการ
๓. ผู้ช่วยอธิการบดี (รองศาสตราจารย์ ดร.พิณทิพย์ พงษ์เพชร)	กรรมการ
๔. ผู้อำนวยการสำนักบริหารวิชาการ
(นางประไพพิศ มงคลรัตน์)	กรรมการ
๕. ผู้อำนวยการสำนักบริหารทรัพยากรมนุษย์
(นางเพชรา ภูริวัฒน์)	กรรมการ
๖. ผู้อำนวยการสำนักงานนิสิตสัมพันธ์	กรรมการ
๗. ผู้อำนวยการส่วนรักษาความปลอดภัยแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	กรรมการ
๘. ผู้อำนวยการส่วนอาคารและสถานที่
(นางเยาวดี ฟ้าสว่าง)	กรรมการ
๙. หัวหน้าสายงานบรรณสารและพิธีการ
(นางมณีจันทร์ กลิ่นสุนทร)	กรรมการ
๑๐. นางนัยนา พรหมมลมาศ	กรรมการ
๑๑. ผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมและพัฒนาวิจัย
(ดร.ทวิวัฒน์ วัฒนกุลเจริญ)	กรรมการและเลขานุการ
๑๒. หัวหน้าสายงานประเมินผลและเผยแพร่
(นางพรรณี ชาติบุษย์)	ผู้ช่วยเลขานุการ
๑๓. นางสาวอโนชา นาคำ	ผู้ช่วยเลขานุการ

ฝ่ายประสานงานการจัดทำหนังสือ

รองศาสตราจารย์ ดร.อนงค์นาฏ เกกิงวิทย์

นางประไพพิศ มงคลรัตน์

นางเพชรรา ภูริวัฒน์

นายกรรชิต จิตระทาน

นางสาวอัมพร สุนอ้า

พิมพ์ที่โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย [๕๒๐๓-๐๔๙/๕๐๐(๔)]

โทร. ๐-๒๒๑๕-๓๖๑๒, ๐-๒๒๑๘-๓๕๕๗, ๐-๒๒๑๘-๓๕๖๓

นางศรินทิพย์ นิมิตรมงคล ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

<http://www.cuprint.chula.ac.th>

ตลาดจากจิตรกรรมฝาผนัง วัดเชิงท่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา